

Organisation
der Vereinten Nationen
für Bildung, Wissenschaft
und Kultur

• Harz - Braunschweiger
• Land - Ostfalen
• UNESCO
• Global Geopark

Landmarkering **2**

Ottiliae-Schacht

 GEO PARK®
Harz . Braunschweiger Land . Ostfalen

Harz

Organisation
der Vereinten Nationen
für Bildung, Wissenschaft
und Kultur

Harz - Braunschweiger
Land - Ostfalen
UNESCO
Global Geopark

Op 17 november 2015
besloot de 38ste algemene
vergadering van de
UNESCO een nieuw label.
Met dit label kunnen
geoparken als **UNESCO
Global Geopark** worden
onderscheiden.

Al in 2004 hadden 25 Europese en Chinese Geoparks het Global Geoparks Network (GGN) opgericht. In de herfst van hetzelfde jaar werd ook het Geopark Harz · Braunschweiger Land · Ostfalen opgenomen. Regionale netwerken, waaronder het European Geoparks Network (EGN), coördineren tot de dag van vandaag de internationale samenwerking.

De kaarten tonen de grenzen van de deelgebieden van het Geopark Harz · Braunschweiger Land · Ostfalen en de ligging van de UNESCO Global Geoparken in Europa.

UNESCO-Geoparken zijn duidelijke afgebakende, unieke gebieden. Geotopen en landschappen van internationaal belang liggen hier dicht bij elkaar. De taak van elk UNESCO-Geopark is het geologisch erfgoed te beschermen en milieueducatie en duurzame regionale ontwikkeling te bevorderen.

Handelingen die kunnen leiden tot een aanzienlijke aantasting van geotopen zijn wettelijk verboden.

1 Hoofdschacht Ottiliae-Schacht

Wanneer we vanuit het westen komen aanrijden op de B242, zien we vlak voor Clausthal-Zellerfeld aan de linkerkant de schachtbok van de Ottiliae-Schacht. De 19,86 m hoge vakwerk-constructie is een van de bekendste montane bezienswaardigheden in de regio. 1876 in de bergsmederij Clausthal gemaakt, is het de oudste stalen schachtbok in de Oberharz.

Totdat de Preussag in 1930 de mijnbouw in Clausthal-Zellerfeld beëindigde, was de Ottiliae-Schacht de centrale hoofdschacht van de Rosehöfer, Burgstätter en Zellerfelder 'gangzug'. Het erts (overwegend zilverhoudend loodglas en zinkblende) werd eerst met boten op de 'Tiefe Wasserstrecke', een deel van de Ernst-August-Stollen, uit de tot 6 km verderop gelegen afbouwgebieden getransporteerd. In de op 341 m onder de grondgelegen haven van de Ottiliae-Schacht werden de stalen transportkisten aan

Rit op de transportroute

Haspel

staalkabels bevestigd. Zo konden ze uit de boten worden getild en aan de oppervlakte worden gebracht. Aan begin van de 20^e eeuw werd de schacht tot het diepste waterverloop op 594 meter uitgegraven. In deze periode werd ontgonnen via de Kaiser-Wilhelm-Schacht. Een elektrische veldbaan nam het transport naar ertsverwerking bij de Ottiliae-Schacht over.

Het Oberharzer Bergwerksmuseum heeft nu in de gebouwen van de schacht een dependance, die genoemd is naar de Pruisische Berghauptmann ERNST HERMANN OTTILIAE (1821 – 1904). Hier worden functionerende mijnbouwmachines getoond. De bezichtiging begint met een indrukwekkende rit op de 2,2 km gereconstrueerde transportroute van het gewonnen erts. In de zomermaanden - tijdens de weekenden en de feestdagen - rijdt de veldbaan van het oude station in Clausthal naar de Ottiliae-Schacht.

Oberharzer Bergwerksmuseum

De basis van het in 1892 geopende museum in Zellerfeld gaat terug op een initiatief van de Berghauptmann ADOLF ACHENBACH (1825 – 1903). Op het terrein van het museum bevindt zich een bezoekersmijn met een ongeveer 250 m lange mijngang en originele mijnbouw-gebouwen. Daartoe behoren de enige overgebleven 'Pferdegaipel' in Duitsland, de enige ertsverwerkingsinstallatie met een ertsmolen - op paardenkracht - en het schachtgebouw uit 1787. In 30 ruimtes van het hoofgebouw bieden een modelverzameling, mineralen- en muntcollecties en een speciale collectie mijnwerkerslampen en mijnbouwapparatuur een overzicht van de ontwikkeling van de mijnbouw in de Oberharz sinds de Middeleeuwen. Daarbij hoort ook een blik in de burgerlijke wooncultuur van de bergstad. De oorspronkelijk als woonruimte dienende ruimtes op

Terrein van het Oberharzer Bergwerksmuseum

'Untertage' in de Rösche

de eerste verdieping laten dit voortreffelijk zien. Herinnerd wordt ook aan de grote zoon van de bergstad: de arts en microbioloog ROBERT KOCH. Hij werd op 11 december 1843 in Clausthal geboren. Ook de voormalige chef van het museum, de Oberbergrat HERBERT DENNER (1902 – 1994) mag niet onopgemerkt blijven. Hij ontwikkelde de dennenboom-vormige borden, die tegenwoordig overal in de Harz te vinden zijn en waarop informatie over de montane geschiedenis te vinden is. Via het museum kunnen ook rondleidingen in de groeve Thurm Rosenhof en in de gereconstrueerde Dorotheer Rösche worden geboekt. Beide liggen op het terrein van de firma Sympatec bij het Pulverhaus (kruithuis). De eerste groeve telt tot de oudste en langst bedreven mijnen in Clausthal. De Dorotheer Rösche, een geul voor de afvoer van water in het onderste gedeelte van de mijn, hoort bij de groeve Dorothea. Deze en de groeve Caroline waren de meest productieve van alle mijnen in Clausthal.

3 Laatste ertsmijn van Clausthal-Zellerfeld Kaiser-Wilhelm-Schacht Clausthal

Aan de rand van het nieuwbouwwijk van de Technische Universiteit vinden we aan de Erzstraße de bovengrondse faciliteiten van de Schacht Kaiser Wilhelm II. Deze werd vanaf 1880 op de Burgstätter Gangzug verdiept. De 15,6 m hoge stalen constructie werd gebouwd door de machinefabriek 'Schmidt, Kranz & Co.' uit Nordhausen. Toen de verticale schacht uiteindelijk in 1892 werd ingehuldigd, was deze 864 m diep. Eerst werd hier het erts tot op de hoogte van de 'Tiefe Wasserstrecke' (Ernst-August-Stollen) bevorderd en daar met ertsboten naar de Ottilia-Schacht gebracht. In 1930 werd de groeve gesloten. Tegenwoordig zijn de bovengrondse complexen in de gebouwen van het waterschap Harzwasserwerke geïntegreerd. Op het terrein van de schacht staat het gerestaureerde machinehuis, het schachtgebouw, de Kaue – een overkapping boven de schacht - en andere verzorgingsgebouwen. Daarnaast is er een nagebouwd houten waterrad.

Schachtgebouw

Sperberhaier Damm

4 UNESCO-werelderfgoed Oberharzer Wasserwirtschaft Sperberhaier Damm

Rondom Clausthal-Zellerfeld, Hahnenklee en Sankt Andreasberg ontstonden vanaf 1530 de voorzieningen die nu UNESCO-werelderfgoed zijn. Het is een netwerk van rond 600 km greppels, 120 vijvers en 30 km ondergrondse waterlopen. Het systeem diende ertoe, water op te vangen, op te slaan en te transporteren. Waterraderen en pompen moesten worden aangedreven. Dus het systeem was van vitaal belang. Het was in staat om water van grotere afstanden naar de hoogvlakte bij Clausthal te transporteren, inclusief het water van de Bruchberg en het Brockenfeld. Tussen 1732 en 1734 werd de Sperberhaier Damm gebouwd, een 940 m lang en tot 16 m hoog bouwwerk aan de B242 (splitsing van de B498).

5 Technische Universiteit GeoMuseum Clausthal

Zich bezighouden met geo-wetenschappelijke vragen heeft hier sinds 1775 traditie, toen werd namelijk de school voor montaan opgericht. Later werd dat de 'Bergakademie' (1864). Tegenwoordig is het de TU Clausthal, die dus op een lange geschiedenis terug kan kijken. Met meer dan 120.000 objecten behoren de mineralogische collecties tot de grootste van Duitsland. De collecties ertsen en niet-metaalhoudende minerale grondstoffen zijn opmerkelijk. Uniek zijn de natuurgetrouwe modellen van de grootste fossiele vliegende insecten. Het GeoMuseum is gevestigd in het hoofdgebouw van de Technische Universiteit in de Adolph Roemer-Straße 2a. Vlakbij herdenkt een monument aan de Bergrat FRIEDRICH ADOLPH ROEMER (1809 -1869). Het werd in 1882 opgericht voor de beroemde geoloog en grondlegger van de Bergakademie Clausthal door zijn leerlingen en bevat in de sokkel karakteristiek gesteente uit de Harz.

Roemer-Monument

De vijver 'Unterer Schalker Teich'

6 Mijnbouw tot 1904 Schalker Teich Oberschulenberg

We rijden het dal van de Schalke in en parkeren bij Oberschulenberg. Hier is de grens tussen de 'Clausthaler Kulmfaltenzone' en de 'Oberharzer Devonssattel' ontsloten. Deze wordt door de 'Bockswieser Gangzug' gevormd. Lokaal toonde deze gang ertsen, die tot 1904 werden gewonnen. Ten zuiden van de breuk bevinden gesteente uit het Onder-Carboon, zoals aan het bospad dat westwaarts langs de beek het Mertenstal inloopt. Ten noorden gesteente uit het Devoon. We wandelen rondom de vijver 'Schalker Teich' om de omgeving te ontdekken. De vijver werd in de 18^e eeuw door mijnwerkers aangelegd. Wie weinig tijd heeft volgt aan het einde van de huizen het pad naar rechts. U komt zo naar twee historische uitgeholde stenen. Ietsje verderop bereiken we de ertsgang. Ten oosten bevinden zich de 'Oberschulenberg slakkenbergen'

Openingstijden GeoMuseum:
di - vr 9.30 - 12.30 uur
(do ook 14 - 17 uur)
zo 10 - 13 uur (behalve op feestdagen)

Organisation
der Vereinten Nationen
für Bildung, Wissenschaft
und Kultur

Bergwerk Rammelsberg
Abteilung von Geologie und
Oberharzer Wasserwirtschaft
Welterbe seit 1992

7

Archief van een ramp

Ontsluiting Kellwassertal

In het verloop door het dal bereiken we het stuwmeer Okerstausee en rijden over de brug (Weiswasserbrücke) in richting Altenau. Aan de stuwmuur parkeren we en wandelen over de muur het Kellwassertal in, naar een wereldberoemde geologische ontsluiting. Daar werden in 1850 voor het eerst twee steenhorizonten beschreven, die over de hele wereld voorkomen en verband houden met een van de grootste massale uitstervings-situaties uit de geschiedenis van de aarde. De kalken en kleileisten laten een ramp in het late Devoon zien, die wereldwijd als Kellwasser-crisis bekend is. Deze duurde meerdere 100.000 jaren en wordt gekenmerkt door meerdere ecologische veranderingen. In totaal werd rond 75% van alle levensvormen vernietigd, daaronder de riffen uit het Devoon. Ondanks intensief onderzoek zijn de oorzaken van deze crisis en het klimatologische kader ervan nog steeds onbekend.

Ontsluiting Kellwassertal

Rabenklippe

8

Geologische diversiteit

Unteres Okertal

Het dal van de Oker onder de boog van de stuwdam dankt zijn kloofachtige karakter aan het feit dat het door een granietmassief loopt. Het intrusiegesteente steeg aan het einde van de Hercynische plaatbotsing in het Boven Carboon op en drong het gevouwen gesteente binnen. Door hitte werd daarbij het gesteente uit het Devoon cq. Onder-Carboon in een mineralogische opbouw 'contactmetamorf' veranderd en gehard. Kleiachtig gesteente en de Onder-Carboonse grauwacke werden in hoornsteen veranderd. Het graniet houdt als een in onverweerde toestand hard gesteente de kracht van het water tegen. Er treden daardoor veelzijdige vormen van erosie op. De steile verticale Rabenklippe bereiken we te voet vanaf de parkeerplaats 'Romkerhalle' aan de B498.

Glossarium

Landmarkeringen zijn zichtbare landschapspunten of buitengewoon bekende plaatsen. Ze geven oriëntering in een van de grootste Geoparken. Voor iedere landmarkering, in een deelgebied van het Geopark, is een speciale folder verkrijgbaar.

Geopunten zijn punten van bijzondere interesse. Hier is de geschiedenis van de aarde, maar ook de ontwikkeling van het cultuurlandschap goed te herkennen en te tonen. Geopunten zijn in de landmarkeringen genummerd en kunnen tot individuele geo-routes worden verbonden. Geopunt nr. 1 is altijd de plaats van de naamgevende landmarkering.

De kaart helpt u bij de planning van uw eigen geo-route in het gebied van landmarkering 2. Laat u zich door deze folder naar de Oberharz lokken, waar vroeger ijzersmelters en mijnwerkers woonden. Ze volgden de 'roep van de mijnen' en kregen omvangrijke privileges, die hertog HENDRIK II VAN BRUNSWIJK-WOLFENBÜTTEL (1489 – 1568) als vorst van Braunschweig-Wolfenbüttel al in 1532 voor Zellerfeld en vanaf 1553 voor Wildemann toekend.

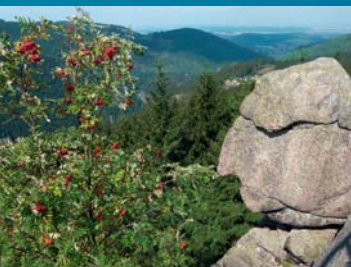
Bestelling van overige folders
Order leaflets in English
Information en français
Bestil flere foldere
Bestellung weiterer Falblätter
www.harzregion.de

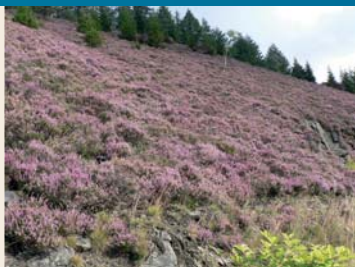
Legenda
 Deelgebied om de Landmarkering 2

9 Wolzakverwering Kästeklappen

Vanaf de parkeerplaats bij de waterkrachtcentrale kiezen we links van de kunstmatig aangelegde waterval Romkerhalle de steile klim via de Schöppenstedter Weg – Romkerkopfweg – Klippenweg in richting Kästehaus (ca. 3 km). We komen eerst bij de ‘vijgenboomklip’ waarin zich een overdekte grot bevindt, uit op elkaar gestapelde granietblokken. Miljoenen jaren erosie zorgden ervoor dat het dak van het Okergraniet werd vrij gelegd. De verwering zorgt ervoor, dat het gesteente langzaam tot steeds kleiner stenen gevormd wordt. Het lijken blokken van kleine wolzakken. Langs de ‘muizenval’ en de ‘heksenkeuken’ komen we uiteindelijk op de top van de Huthberg (605 m boven NAP). Direct daaronder staat het gasthuis. Op de top draagt een klip de passende naam ‘Der Alte vom Berge’ – de oude van de berg. Een comfortabele weg brengt ons via de ‘Treppenstein’ terug naar het dal (ca. 5 km).

Der Alte vom Berge (de oude van de berg)

Heide in het dal van de Innerste

10 Excursie in het Innerstetal Pochsandhalden

We verlaten Clausthal in richting Bad Grund op de B242 in het dal van de Zellbach en bereiken na ca. 2 km het gebied van de voormalige Clausthaler ‘Bleihütte’ – waar lood werd geproduceerd. Deze werd in 1554 opgericht bij de Frankenscharrnenhütte en werd tot 1967 bedreven. Na de sluiting werden de gebouwen gesloopt. Als gevolg van de eeuwenlange zwaveluitstoot door de productie van sulfide-ertsen is de vegetatie in de omgeving afgestorven en regenerereert langzaam. Dit is waarschijnlijk het mooiste verontreinigde gebied in de Harz, vooral als de heide bloeit.

De met zware metalen verontreinigde slakkenbergen belastten de auen-sedimenten van de Harz tot aan de Noordzee, omdat het losse materiaal van de slakkenbergen tijdens hevige regen werd weggespoeld en in het riviertje de Innerste terecht kwam.

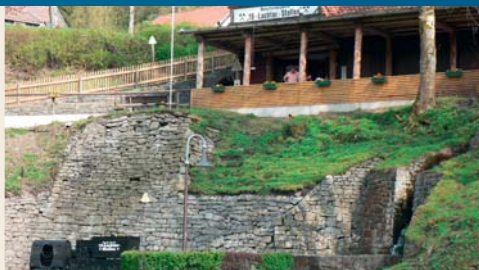
11

Dal van de steengroeven en mijnen
Grauwacke in het dal van de Innerste

Daar waar de Zellbach en de Innerste samenkomen, verlaten we de B242 richting Zechenhaus 'Untere Innerste'. Na rond 500 m ligt aan de rechterkant een kleine steengroeve, waar grofkorrelig conglomeratische kulm-grauwacke met daartussen leisteen te vinden is. De afzetting van grauwacke wordt geïnterpreteerd als het gevolg van onderzeese troebelingsstromen, die vanuit hoger gelegen zeebodems in diepere bassins vloeiden. Terug op de hoofdstraat rijden we in de richting van Wildemann. Al snel zien we links de toren van de Medingschacht. Bij de splitsing naar Wildemann stoppen we om een bezoek te brengen aan de steengroeve 'Jung'schen Steinbruch' (rechts). In de grauwacken en vooral in de meer kleiachtige tussenlagen zijn plantenresten uit het Carboon te vinden, vooral paardenstaart-gewassen (Calamites).

Jung'scher Steinbruch

Bezoekersmijn in Wildemann

12

Bezoekersmijn I
19-Lachter-Stollen Wildemann

We rijden in het 'Innerstetal' in richting Langelsheim en bereiken de bergstad Wildemann. De groeven hier werden gebouwd op het westelijke gedeelte van de 'Zellerfeld Gangzug', de 'Spiegeltaler Gang' en de westelijke verlenging, de 'Hüttschentaler Gang'. In de laatstgenoemde gangen kwam de mijnbouw als rond 1760 en 1803 praktisch tot stilstand. Op de 'Zellerfelder Gangzug' ging de mijnbouw daarentegen door tot ongeveer 1930. Een bezoek waard is de 19-Lachter-Stollen, waar de mijnbouw al in 1551 begon en die zowel voor de afvoer van het water als ook de winning van erts diende. Tot 1924 waren de mijn en de gangen in gebruik. Sinds 1970 is hier de bezoekersmijn. Van de 8,8 km lange gangen, die met hamers en houwelen werden bewerkt, kunnen we tijdens een bezoek ca. 500 m ontdekken en gaan daarbij 100 m onder de grond.

13 Bezoekersmijn II Grube Lautenthals Glück

De bergstad Lautenthal was de zetel van van het koninklijke 'Hüttenamt', dat onder het bestuur van Clausthal viel. De mijnbouw in de 'Lauthenthaler Gangzug' duurde tot 1945. De laatste activiteiten vonden in de 1970er jaren plaats door de terugbouw van slakkenbergmateriaal met een hoog zinkgehalte. Tot 1967 werd de zilvermijn 'Lautenthaler Silberhütte' bedreven. Aan het begin van het plaatsje, aan de rechterkant is de groeve 'Lautenthals Glück' met een bezoekersmijn en een ijzermuseum. De 'Lautenthaler Gangzug', waar de groeve zich bevindt, is een beduidende breuk. In het gedeelte van de Lautenthaler afbouwgebied was de gang in meerdere parallelle gangen opgesplitst, die met loodglans en zinkblende bevoorraad waren. Aan het wandelpad aan de oostelijke oever van de Innerste zijn alle lagen van het Midden-Devoon tot het Onder-Carboon ontsloten en worden op informatieborden uitgelegd.

Mijlpaal

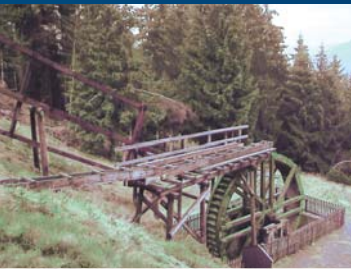
Verstening

14 Fossielrijke ontsluiting Steengroeve bij de Trogtaler Berg

We rijden van Lautenthal naar Seesen. Daar, waar de weg zijn hoogste punt bereikt, rijden we naar de parkeerplaats 'Sternplatz'. Dan gaan we te voet verder over de wandelweg richting Luchsstein. Voordat we er aankomen, komen we een kleine groeve tegen op de zuidelijke helling van de Grosser Trogtaler Berg. Hier wordt een fossielenrijke sequentie van lagen uit het late Onder-Carboon ontsloten. Deze zogenaamde 'Posidonia leien' bevatten versteende schelpen van de soort *Posidonia becheri*, goniatites en talrijke andere fossielen. Het zoeken in het voorhanden rotsgesteente is niet toegestaan, op de slakkenberg van de steengroeve is het wel toegestaan. De lagen zijn ongeveer 335 miljoen jaar oud. De sterke vouw met lagen uit het Onder-Carboon is niet zichtbaar in de groeve zelf, maar wel in het talud iets verderop bij de Luchsstein.

15 Gasthuis op de schacht Maaßener Gaipel

Terug in Lautenthal gaan we in het centrum van het dorp naar links richting Hahnenklee-Bockswiese. De weg loopt bergopwaarts en wordt rechts begeleid door een uitgestrekt slakkenberggebied. Aan het eind van het slakkenberggebied volgen we een weg naar rechts, die ons terugbrengt naar de bosherberg hoog boven Lautenthal. Daar bevinden we ons midden in een bezienswaardig mijnlandschap met tunnels, mijnvingangen, slakkenbergen en uitgeholde stenen. Langs de wandelroute bevinden zich speciale informatieborden. Vooral op de slakkenbergen komt zinkblende veel voor. Om erosieschade te voorkomen en om de zeldzame zware metaalvegetatie te beschermen, is er echter een verbod op het verzamelen van zinkmengsels op enkele slakkenbergen. In 2004 hebben de 'Niedersächsische Landesforsten' en de Harzklub in het hele gebied van dit geopunt omvangrijke onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd.

Maaßener Gaipel

Gebouwen aan de Silberstraße

16 Verantwoordelijk voor Noord-Duitsland Bergamt in Clausthal

De overheidsinstantie 'Landesamt für Bergbau, Energie und Geologie' heeft een kantoor in Clausthal. In het gebouw aan de Silberstraße resideerde hier het 'Königlich Hannoversche Berg- und Forstamt', later het 'Königlich Preußische Oberbergamt' en van 1943 –1945 het 'Reichs-Oberbergamt'. Hier kwamen de koning of zijn ministers naartoe tijdens een bezoek aan de Harz. Bij speciale gelegenheden ontving de Berghauptmann of zijn ranghoogste gast vanaf het balkon de mijnwerkers in het licht van de mijnwerkerslamp en de fakkel van de ijzerhuttenarbeiders. Het gebouw werd na een grote stadsbrand in 1725 opnieuw gebouwd en kreeg later een aanbouw voor de bibliotheek en het 450 jaar oude mijnbouwarchief. Tegenwoordig worden hier beslissingen genomen over het mijnbouwrecht. De besluiten hebben invloed op de deelstaten in het noorden van Duitsland incl. Berlijn en het continentaal plat van de Noord- en Oostzee.

➤ Geologische ontwikkeling

De 'Clausthaler Kulmfalten-zone' - een vouw van een bergtop - neemt het grootste deel van noordwestelijke gedeelte van de Oberharz, in het gebied van landmarkering 2 uit het Onder-Carboon. Deze komen direct uit het daaronder liggende Devoon en werden in de 'Rheischen Oceaan' afgezet, waar de puinstromen van het omliggende vasteland heen stroomden. De sortering van de sedimenten - de gegradueerde lagen - tonen dit proces heel duidelijk aan: eerst werd het zwaardere grove materiaal afgezet, daarna geleidelijk aan het lichtere fijne materiaal en tenslotte de kleimineralen, waaruit zich later kleileistenen ontwikkelden. Met behulp van slijpsporen op de zeebodem, die al miljoenen jaren bewaard zijn gebleven, is het mogelijk om de transportrichting van de puinstromen te reconstrueren.

Clausthal-Zellerfeld laat bloemen spreken

Ringelerts

De zone wordt in het noordoosten afgesneden door de 'Harznordrandstörung' (landmarkering 3); in het zuiden en westen overlapt Zechstein de steile lagen van de zone, zoals bijvoorbeeld bij het geopunt 'Fuchshalle' (landmarkering 11) geopunt 3 zichtbaar wordt. De zone werd zo'n 300 miljoen jaar geleden tijdens de Hercynische plaatbotsing intensief gevouwen. Tektonische breuken die parallel aan de rand van de Harz lopen, kruisen deze vouwzone waarop de bovenste minerale aders van de Harz zitten. Het metaalgehalte van deze aders vormde de basis voor de intensieve mijnbouw in het gebied rond landmarkering 2. Mijnbouw en bosbouw hebben hier een opvallend cultuurlandschap gevormd.

Informatiepunten

Eetgelegenheden en Overnachtingsmogelijkheden

Harzhotel zum Prinzen
Clausthal-Zellerfeld
www.zum-prinzen.de
☎ 0049 5323 - 96610

Pension „Harzperle“
Clausthal-Zellerfeld/OT Wildemann
www.harzperle.de
☎ 0049 5323 - 6202

REGIONALVERBAND HARZ E.V.

Het Regionalverband Harz is een non-profit samenwerking van de districten Goslar, Göttingen, Harz, Mansfeld-Südharz, Nordhausen en de werelderfgoedstad Quedlinburg. Doelstelling van de vereniging is de ondersteuning van kunst en cultuur, monumentenbescherming en -zorg, natuurbescherming en landschapsonderhoud, internationale eensgezindheid, tolerantie op alle gebieden van cultuur en de verstandhouding tussen diverse volkeren, maar ook de leefbaarheid in de omgeving. Omgezet worden deze doelstellingen o.a. door de samenwerking van de natuurparken in de Harz. De door 130 leden ondersteunende Regionalverband Harz is daarnaast verantwoordelijk voor het UNESCO-Geopark in het 6.202 km² grote zuidelijke gedeelte.

- Uitgever:** Regionalverband Harz e. V., Hohe Straße 6, 06484 Quedlinburg
☎ 0049 3946 - 96410, E-Mail: rvh@harzregion.de
1. Oplage
© Regionalverband Harz e. V.
Quedlinburg 2020. Alle rechten voorbehouden.
- Internet:** www.harzregion.de
- Auteurs:** Dr. Friedhart Knolle, Dr. Volker Wrede & Dr. Klaus George
- Foto's:** Dr. Klaus George, Christiane Linke, Oberharzer Bergwerksmuseum, Sympatec GmbH, Volkmar Trunz
- Lay-out:** Design Office Agentur für Kommunikation GmbH, Bad Harzburg
- Vertaling:** Aletta Jaeckel

Met vriendelijke
ondersteuning

Niedersachsen